

studie van de Bourgondische diplomatiek valt. Werden de oorkonden waarvan meer dan één origineel werd vervaardigd, in de steekproef als een eenheid behandeld? In dat verband hebben wij trouwens nog een vraag. Wordt elk van deze expedities eventueel eigenhandig door de vorst ondertekend of slechts een ervan, zoals Maria van Bourgondië in 1477 in Brabant waarschijnlijk deed. Noch bij de bespreking van de geldigheidstekens (147-150), noch bij deze van de aflevering van oorkonden in verschillende exemplaren (163-165) wordt hierover gerept.

Deze fundamentele en degelijke studie over rechtsgeschiedenis en diplomatiek wordt afgerond met de uitgave van acht Bourgondische oorkonden. Een negende bijlage geeft nuttige tips voor opzoekingen in de Archives nationales te Parijs. De raadpleging van het geheel wordt vergemakkelijkt door een index van eigennamen en een gedetailleerde inhoudstafel, die druk zal worden gebruikt omdat dit werk nu eenmaal raakt aan alle aspecten van de eeuw van Bourgondië in de Nederlanden.

R. van Uytven

P.A.M. Geurts en A.E.M. Janssen, ed., *Geschiedschrijving in Nederland. Studies over de historiografie van de nieuwe tijd* (Geschiedenis in veelvoud, XIX en XX; 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1981, xiii + 382 blz., xiii + 275 blz., f45,— per deel, ISBN 90 247 9080 8 en 90 247 9081 6).

Hoe geeft men de geschiedenis van de Nederlandse geschiedschrijving vanaf de Bourgondische tijd tot heden (want daarvoor blijkt de aanduiding nieuwe tijd te staan) binnen redelijk bestek en in voor studenten begrijpelijke teksten weer? De samenstellers van deze reader hebben dat vraagstuk getracht op te lossen door een zowel biografische als thematische benadering. Dientengevolge bevat het eerste deel negentien opstellen, gewijd aan zeventien geschiedschrijvers; Fruin en Huizinga zijn de eer van een dubbele behandeling waardig gekeurd. Vier opstellen zijn speciaal voor deze bundel geschreven: A.E.M. Janssen behandelde Bor, E.H. Waterbolk Van Reyd, J.J. Poelhekke Lieuwe van Aitzema en L.H.M. Wessels Jan Wagenaar. De overige bijdragen zijn (fragmenten van) reeds eerder verschenen studies, in enkele gevallen voor de gelegenheid bijgewerkt. Dat de genoemde historici evenals Van Meteren, Hooft, Kluit, Bilderdijk, Groen van Prinsterer, Bakhuizen van den Brink, Colenbrander, Geyl, Romein, Presser en Rogier een plaats in een dergelijke erflatersreeks toekomt, zal wel niemand willen betwisten, al zou het anderzijds niet moeilijk zijn, die reeks aan te vullen met namen die men nu min of meer node mist.

Door voornamelijk bestaande opstellen op te nemen, is de eenheid van behandeling uiteraard niet vergroot: er bestaat, om een voorbeeld te geven, nogal wat verschil tussen de opzet en toonzetting van Hugenholtz' verhandeling over 'Adriaan Kluit en het onderwijs in de mediaevistiek' en Schapers herdenking van Presser. Ook de mate van distantie tussen de schrijvers en de beschrevenen loopt uiteen, en dat niet slechts in zuivere tijdsafstanden: Geyls 'Bilderdijk als geschiedschrijver' geeft aan, dat ook van andere vormen van afstand sprake is. Opmerkenswaard is ook, dat Wessels (terecht) aandacht vraagt voor het feit dat Wagenaar niet alleen de auteur was van de *Vaderlandsche Historie*, maar dat daarentegen door de opname van het overigens terzake kundige artikel van mevrouw Van Essen over 'Groens uitgave van de Archives...' juist weer wel alle aandacht op slechts één aspect van Groen van Prinsterers historiografische activiteiten wordt gevestigd.

Nu kan men aanvoeren, dat dergelijke ongelijkheden niet slechts onvermijdelijk zijn ge-

zien de voorraad historiografische studies in Nederland, maar dat ook de in het tweede deel opgenomen thematische opstellen deze in principe min of meer recht trekken. Gezamenlijk schetsen de twaalf opstellen die de tweede bundel vullen immers de belangrijkste ontwikkelingen in de Noordnederlandse geschiedschrijving, vanaf het werk van de Bourgondische historiografen (Vermaseren) en de humanistische geschiedschrijving (Kampinga) via die over de Opstand (J.W. Smit, S. Groenveld), over de zeventiende (Schöffner, 'Batavian Myth') en de (late) achttiende eeuw (Van Deursen, S. Schama), tot aan de overzichten van de negentiende- en twintigste-eeuwse geschiedbeoefening (Ph. de Vries, P. Fredericq en Romein). Deze opsomming maakt echter duidelijk, dat de opgenomen opstellen wel enig verschil in karakter vertonen. De meeste geven een schets van de geschiedbeoefening in een bepaalde historiografische traditie, weer andere hebben een bepaalde historiografische problematiek tot onderwerp. Een merkwaardig voorbeeld van de eerste soort (en tevens van de inventiviteit van de samenstellers) biedt Fredericqs verslag van zijn reis langs de Nederlandse universiteiten in 1885-1889; een vermeldenswaardig voorbeeld van de laatste soort is het fragment uit Schama's *Patriots and Liberators* over 'The Batavian Republic and the Integrity of Dutch History'.

Dat een opstel als Bornewassers 'Geschiedbeoefening en katholieke geloofsovertuiging' opgenomen werd, lag voor de hand. Waarom echter geen afzonderlijke verhandeling over de gereformeerde geschiedbeoefening werd geplaatst, is minder duidelijk - Nauta's 'De reformatie in Nederland in de historiografie' vervult die rol immers in genen dele. Dat ten aanzien van bijvoorbeeld Breens 'Gereformeerde populaire historiografie' de concurrentie (in de vorm van Lancée, *Mythe en realiteit*) de samenstellers vóór was, behoefde toch bijvoorbeeld de opname van Van Deursens opstel over de geschiedbeoefening aan de Vrije Universiteit in de bundel *Wetenschap en Rekenschap* of desnoods een van R.H. Bremmers opstellen over de Groeniamse geschiedbeoefening, niet uit te sluiten? De gedachte, deze bundels af te sluiten met een 'Beknopte beredeneerde bibliografie van de Noordnederlandse historiografie' lijkt niet slechts logisch en prijzenswaardig, maar gezien doel en opzet van deze bundels zelfs noodzakelijk. Helaas moet deze bibliografie inderdaad wel erg beknopt worden genoemd, niet veel meer dan een beredeneerde literatuurlijst over de in het eerste deel besproken geschiedschrijvers.

Een beoordeling van deze bundels opstellen kan natuurlijk niet voorbijgaan aan het feit, dat de samenstellers er een titel zonder bepalend lidwoord aan hebben meegegeven: niet *de* geschiedbeoefening, maar een aantal studies over de historiografie wilden zij bieden. Zo'n opzet vergt onherroepelijk het nemen van keuzebeslissingen, die nu eenmaal verschillend gewaardeerd kunnen worden. De eigen aard van een reader brengt voorts ook problemen mee, terwijl last but not least de stand van zaken op historiografisch terrein in Nederland niet geheel optimaal mag heten. Het is immers niet alleen aan de samenstellers te wijten, dat vooral de bekende coryfeeën der geschiedschrijving in deze bundels hun plaats hebben gekregen: de mindere godheden (en een immer met dat soort lieden gestoffeerd geachte periode als de achttiende eeuw) blijken vrij algemeen (te) weinig aandacht te trekken. Wat dat betreft mag worden gehoopt, dat van boeken als deze ook een stimulerende werking uitgaat. Alles bijeen genomen, valt er dan ook heel wat uit te leren. Misschien zou een register op auteurs en titels, indien het werd toegevoegd, nog wel uitwijzen dat er minder lacunes in aanwezig zijn, dan op het eerste gezicht lijkt. Om met een prijzend woord zonder enige restrictie te eindigen: de opgenomen illustraties zijn èn fraai èn instructief.

G.J. Schutte

Jonathan I. Israel, *The Dutch Republic and the Hispanic World 1606-1661* (Oxford: Clarendon Press, 1982, xx + 478 blz., £22,50, ISBN 0 19 8265 34 4).

In lange tijd ben ik niet zo onder de indruk geweest van iemands cruditie als, afgaand op zijn bronnen- en literatuurlijst, het geval is bij de auteur van dit boek, dat dan ook van meet af aan een *must* is voor alle rechtgeaarde zeventiende-eeuwers. Hoe uitermate zonde en jammer daarom dat hem niet ook de gave ten deel lijkt te zijn gevallen al die zo noest vergaarde geleerdheid, met een riant anglicisme uitgedrukt, 'licht te dragen'. Integendeel, het lezen van dit boek is vierkant en wel een kwestie van doorworstelen met, naar ik aanneem, heel wat steelse blikken naar wat men ter zelfbeloning klaar heeft liggen aan lectuur in de vrije sector. Maar had dat eigenlijk wel gehoeven? Had zelfs dit boek, waar op ruim vierhonderd bladzijden geen sprankje humor kan overschieten, wrange zomin als milde, niet wat lichter verteerbaar kunnen uitvallen? Ik zou geneigd zijn te zeggen van wel, als niet de auteur, klaarblijkelijk verlokend door allerlei noties van wetenschappelijkheid, wilens en wetens zijn verhaaltrant geweld had aangedaan door het ouderwetse huis-, tuin- en keukenrelaas van de ongelukkige dingen die als 'gebeurtenissen' moeten worden goeddoedverfd, te combineren met wat er in een recent verleden *more Annalium* is uitgevorst betreffende de structuren en de sociaal-economische aspecten van zijn uitverkoren onderwerp. De bedoeling was aldus 'a richer brew' te verkrijgen, maar een werkelijk brouwproces vergt toch, vrees ik, vóór alles een andere quantitative verhouding tussen de ouderwetse en de nieuwsoortige ingrediënten. Hoeveel verhelderends ons onder het laatstgenoemde hoofd ook wordt geboden, gaaf in het geschiedverhaal geïntegreerd is het niet dan bij hoge uitzondering, met het gevolg dat gedetailleerde uiteenzettingen en tabellen zoals die op de bladzijden 56 en 140 beslist enigszins storend werken. Omgekeerd behoort bijvoorbeeld een zo uitvoerig relaas als dat op bladzijde 105 vlg. van de fameuze Vastelavondtocht op de Veluwe van 1624 naar mijn gevoel alleen maar thuis in een locale geschiedenis van Gelderland. In de hand gewerkt wordt de hier signaleerde dispariteit nog door de opzichzelf beschouwd zeker verdedigbare uniform-thematische onderverdeling van het achtal, elk een zekere spanne tijds bestrijkende hoofdstukken. Steevast worden na de krijgsverrichtingen te land en ter zee in Europa ook de oorlogvoering overzee en 'the Economic Conflict' behandeld, alsmede, volkomen terecht, de peripatieën in de betrokken jaren van de officieuze (met gradaties) bestandsonderhandelingen waarmee, van 1621 af, geheel die oorlog als het ware gelardeerd was.

Alvorens nu enkele noties van kritiek, positieve en negatieve, op schrift te stellen lijkt het mij alleen maar eerlijk, met name ook tegenover dr. Israel, even mijn eigen betrokkenheid bij dit boek en zijn onderwerp aan te stippen. In zijn voorwoord noemt schrijver mij als eerste want oudste van een drietal mede-grazers op het ook door hem uitverkoren weetje, van wier 'basic conclusions and viewpoints' hij heeft 'tended to differ widely'. Welnu, ik voor mij kan met de hand op het hart verklaren dat ik mij niet bewust ben in deze materie ooit enigerlei 'conclusie' te hebben getrokken, laat staan onder woorden gebracht, want dat soort opdringerigheden mogen dan heel aardig zijn bij de bediscuterende van een bepaald, welomschreven probleem, in verhalend proza horen zij naar mijn gevoel niet thuis. Wat die zoveel vagere 'viewpoints' betreft, moge ik volstaan met op te merken dat wij bijvoorbeeld voor ons beeld van Capri zowel Compton Mackenzie's *Vestal Fire* nodig hebben als Norman Douglas' *South Wind*. Dr. Israel zelf doet blijkbaar wel aan conclusies en als die inderdaad zo luiden als door niemand minder dan C.H. Wilson verwoord in de *TLS* van 15 oktober 1982 nr. 4150, dan kan ik er mij, behoudens een *distinguo* op het punt van de religie, waarover aanstonds, volkomen mee verenigen.